

خواندنا « سلافة کلاسیکی بو ده لالی » چریسکیت په ختی

● اسماعیل ابراهیم محمد ●

خوینده فانیت کورد . ئەف دیوانه ژ (40) چل پارچه هوزانیت کلاسیکی و نوبل - سه ربخو - بیک د هیت ، هه می د نابقه را (183) یی بهر په را دا نه ، لی نزا د نابقه را چه ند سالادا هاتینه فه هاندن چنکی چ هوزانا دیروک لسه رنینه .

لقیره دی هین پیداجونه کا سفک ل دیوانی کهین و چه ند خاله کا ژئی ناشکرا کهین کانئ هوزانفانی مه (خالده حسین) که هشتی په راستی با هوزانا هه فچه رخ و لوکا هوزانفانی یا وی بزاین، هه روه سا چه ند خاله کا دانینه بهر چف و چریسکیت ره خنی بهر دهینه سه ر ل دیوف هزو بیریت خو، چنکی نه ده بی نوبی - چ هوزان بیت یان چیروک ... - پیدفی ره خنه کا نوبی په بوزانیتا لوکا هوزانفانی یی و شروفه کرنا بهر هه می وی، هه روه سا ئەم نه شینین نوکه راوه ستین هه فبه ری یاساو مه رجیت نه وروپی نانکوب شیوازه کئی گشتی ره خنه یا خاندنگه می (النقد المدرسی) چنکو ئەف ره خنه په بو نه ده بی کلاسیکی دکه فیت^(۱).

هوزانا کوردی یا هه فچه رخ فی دویمای یی که له ک یا پیشکه فتی و هه را بهر ده و امه لسه ر پیشکه فتتا خو ، هه روه سا ئەم کهر ئەم بین و بهری خو بدهینه روژنامه و گوفا را یان ژئی کتیبخانیت کوردی دی بینین که له ک هوزانفانیت په پیدابوین . لقیره پساره ک دکه فیت بهری مه ئەو ژئی ئەری ئەف هوزانفانه هه می دسه ر که فتی نه و که هشتینه وی باوه ریی کو هوزان چی په ؟ یان ئەم دشینین بیژینه هه میا هوزانفان ؟ نه خیر !! هیشتا که له ک نزانن هوزان چی په و مه رجیت هوزانا هه فچه رخ چه نه ، ژبلی پینقیسی خود دهستی خو بگرن و په یفا ژ مه را ریزبکه ن . تشته کئی دی مخابن فی کافی ئەم د فی چه رخی دا نو هیشتا مه ره خنه گر نه بن بهر هه میت نفیسه فانیت مه به سه نکینن .

بهری دهه کی بهاریکاریا نه مانه تا گشتی یا ره وشه نبیری و لاوان (خالده حسین) دیوانا خویا ئیکئی ل ژیر نافو نیشانا (سلافة ک بو ده لالی) ئیخسته بهر دهستی

کیش د هوزانی دا :

کیشیت هوزانا کوردی یا هه فچرخ گه له ک جودانه ژ کیشیت هوزانا که فن، چنکی هوزانا که فن - کلاسیکی - دهاته فه هاندن لسره عه روزیت عه ره بی، لی نوکه هاتی په گوهرین و بویه کیشا برگا. هه روه سا «کیشیت هوزانا کوردی یا هه فچرخ بیت شه نگسته چارن (3 و 4 و 5 و 6) ، چار ژ همیا بئوازترو خوشتره ...»^(۱۰). هوزانغانی مه - خالد حسین - ی ژی دهست هافیتی په فان کیشیت شه نگسته و بکارئیناینه، نه گه ر نه م بیین و هوزانیت دیوانی شروفه بکه یین ژ لایی کیشی فه دی بیین یی که تیه گه له ک نالوزی و ته نگافی یا، گه له ک جارا برکیت هوزانا خولسره کیشا شه نگسته (4) فه هاندینه .. لی بدرستی نه ئینا په و ژ (4) ی کوری په (6)، پاشی کوری په (8) و (3) و (4) و (10). چی نابیت هوزان بقی رهنگی بیته فه هاندن چنکی نه گه ر نه م بیین (6) ی دابهش که یین لسره (4) ی هه ئیکئی دی «ئیک و نیف، گه هتی، یان بیین و (3) ی دابهش که یین !! دی چ ژی دهرکه فیت، هه لیه ت نه م نه شین دهنگی (3) بکار بیین چنکی نه و ژی دهنگی تاییه تی په و شه نگسته په ، (نه گه ر کیشا شه نگسته (4) برگیه یی بکار بیین دقیت نه و دهنگی دی لسره (4) ی بیینه دابهش کرن، نه کو (6) ی بدهینه دگه لدا یان ژی (3) ی هه روه سا (10) ی).

بارا پتر هوزانیت خولسره فی چه ندی فه هاندینه و کوری په ریکه کا تاییه تی بو خو، نوئه فه د گه له ک هوزانا دا خویا دبیت وهک: (سلافه ک بوده لای، تیهنی، هویفی، گه پوک، ته بقی سی هویفی، چما تونه فرو، ...).

بو نمومه نه م دی هوزانا (بزا فا من و ب 151) وه رگرین لسره فان برگا، د هوزانی دا نه گه ر نه م هنده ک ووشا جودا بخوینین و بکه یینه برکه کا سه ربخو وهک په یفا (لسره) ژیک جودا بکه یین و (ل) جودا و (سره) ژی جودا بخوینین - بنفیسین - یان (بناف) .. (ب) ی و پاشی (ناف) بخوینین دی هوزان ژلایی کیشی فه درست بیت و چ کیماسی تیدا نابن، هه ر وهک دقئی پارچی دا خویا دبیت:

نه و تشت نیغه (لنک) هه میا
په لی من گهش به روز تر به
(لسره) جه رگا تو مه ستر به
دا بومه ژی (بیی) مه ژی
دا سه ر راست بن هه می نه ژی

هه ر نفیسه فانه کی نه فرو ژ مه را تشتکه کی بنفیسیت چ هوزانغان بیت هوزانه کی بنفیسیت یان چیروک نفیسه ک چیروکه کی بنفیسیت ... دقیت د به ره می خودا «به ری هه می تشتا لدویف یاساو مه رجیت هونه ری بچیت»،^(۱۱) . هه روه سا روخسارو نافه روک دقیت ژیک نه هیته جودا کرن و په یوه ندی په کا موکوم دنافا هه بییت.

■ ■ نالی دیوانی :

(سلافه ک بوده لای) نافه کی جوانه و گه له ک هه ژی په .. وه لی ده می مروف هوزانا (سلافه ک بوده لای) دخوینیت چ سلاف تیدا نین، نه سلافا فری دکه ت و نه وه ردگریت . به لی نه گه ر نافی هوزانی و دیوانی کرپا (سترانه ک بوده لای) گه له ک دا جوانتر بیت نه و ژی ژبه رسی نه گه را :-

1- هوزانی «ره سه نی په ته کا راست و درست یاتیدا هه ی و په یوه ندی په کا موکوم یادگه ل فولکلوری مه هه ی بتاییه تی سترانا کوچک و جفا تا ...»^(۱۲).

2- هوزان ب سترانه کا فولکلوری دهست هه ی دکه ت، نوئه ف سترانه یا به لافه و گه له ک هونه رمه ندا یا کوتی . ستران ژی (لی لی دینی) په .

3- بارا پتر هوزان بو سترانی دچیت ژبلی سترانا (لی لی دینی) دهوزانی دا هاتی په :

لی گه لو

چما نه فرو؟

چنارو دیندارا

گوهارو فرکیت وه راندن

کراسین (بیکانی) زوی دپاندن

به نوک و مازیا

بقیرو گازیا

(داوه تا) من و دینی

گه لو چما فه دپه هینی

(ب 5)

نه ف پارچه بومه خویا دکه ت کو سترانه ک گه له ک جوانتره و خوشتره، چنکی (بویک) نیشان و به لگه یی (داوه ت) ی په .. هه روه سا چ (داوه ت) ژی دبی (ستران) نین !!.

رهنگی گه له هۆزان هێ دسکیت و چ تازهیی تی نامینیت ، (به ئی گه له رهنگیت دوباره کرنی بیته ههین کوهۆزان هێ جوان دبیت و چ کاری ناکه ته سه ر هۆزانی کو بی پشکیت) .

سه لما و سه لوا :-

«سه لما، نافی نه فیندارا هۆزانانی مه زن (مه لایی جزیری) گه له ک گینگه شه له سه ر هاتی به کرن ، هه ره سا هیشتا بدرستی لنگ هنده ک هۆزانغان و توره فانان نه هاتی به زانین . ده می د . به درخان سندي له سه ر (به کیتی یا توری کوردی) نفیسی نه ف چه ند په یفه له سه ر جزیری و نه فینداره وی نفیسی بون : (نه زتی ناگه هم هه که رگه رده نی یا چاف خیلانی «حبیبه» زیپیت به ئی گه رده نی یا [سه لوا] جزیری زیف بت !! دی بلا سه لوا زی هاتیبا گوڤه ندی .. گوڤه ندا خالو ئوچه تان ..)»³ .

هۆزانانی مه - خالد حسین - ی زی (سه لوا) بکار نیایه و د هۆزانا «بیرهاتنا جزیری» دا دبیزیت :-

سه لوا جوان تانی روحان

روی قورمزی نه رم وه ک هه ریر / ب 176 .

جزیری بخۆ دبیزیت :

ما ب له علین جانغه زا نافی مه بینت جاره کی «بالدا بلغ تحیات (لسلمی) یا بریده»⁴ .

هه ره سا رهحه تی (صادق بهاء الدین ئامیدی) ب دریزی د (هۆزانانیت کورد)⁵ دا دبه ره پری (110-130) ی له سه ر نه فینی یا جزیری و سه لمایی ناخفتی به . ئی دفتیت ژبیر نه که ی هۆزانغانی پیشکه فتی و بناف و دهنگ (عبدالرحمن مزوری) زی گه هشتی به فی راستی بی ده می د هۆزانه کا خودا دبیزیت :-

جزیری :

سه لما .. سه لما

راسته فیرا قا من و ته ..

چیرۆکه کا ،
گه له ک دریزو بی بنه
گه رمی یا چاف و په یقین ته ..
ژمیژه وه ره ،
مه یا دیاره و یا ونه
بلا .. بلا لبیرا منی
داقا ته پا ،
بلورو ته مبیرو منی
ئه زو تو وه ک ،
ئاقا ده ریو ریباران ..
دی گه هین ئیک و بو منی ..⁽⁶⁾

ئه ز دبیزم نه ف چه ند ریزکه له سه ر دیوانا (خالد حسین) ی به سن . هه ر چه نده مه ب ریکه کا زانستی ئانکوب رهنگه کی درست نه سه نکاند ئی نه ف چه نده بلا ب مینیت بو ره خنه گریت زیره ک و خامی خوب هلگرن و چه ند په یقینت شرین ژ مه را بنفیسن .. ل دویماهی بی هیفی داری سه رکه فتنا هۆزانغانی مه .

ژیده ر :-

- 1 - اسامه فوزي : مقالات في النقد الادبي . بغداد - 1981 / ص 8 .
- 2 - سالم سلیمان حاجی : کوڤارا [به یان] هژمار : 67 سالا 1980 / ب 46 .
- 3 - ادريس محمد علي : روژناما [هاوکاری] هژمار : 532 - 1980/6/30 .
- 4 - ادريس محمد علي : روژماناما [هاوکاری] هژمار : (؟) - 1981/7/9 .
- 5 - اسامه فوزي : مقالات في النقد الادبي : المصدر السابق / ص 34 .
- 6 - دكتور بدرخان سندي : روژناما [هاوکاری] هژمار : 508 - 1981/7/30 .
- 7 - دكتور بدرخان سندي : روژناما [هاوکاری] : ژیده ری به ری .
- 8 - صادق بهاء الدین ئامیدی : دیوانا مه لایی جزیری : چاپا به کی / کوری زانیاری کورد / بغداد - 1977 / ب 201 .
- 9 - صادق بهاء الدین ئامیدی : هۆزانانیت کورد : چاپا به کی / کوری زانیاری عیراق - دهسته ی کورد / بغداد - 1980 / ب 110 - 130 .
- 10 - عبدالرحمن مزوری : ژ ئه فینا چرایین که فن : بغداد - 1980 / ب 77 - 78 .